

МЕДВЕДЬ Марія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, директор
Наукової бібліотеки
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

ПОЛІТИКА ІННОВАЦІЙНИХ ВПРОВАДЖЕНЬ У РОБОТУ НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 027.7(477.87) : 005.591.6

У статті досліджується політика інноваційних впроваджень у роботу Наукової бібліотеки Ужгородського університету періоду 2013–2019 років. Особливий акцент звернено на можливості сайту бібліотеки, та впровадження онлайн-послуг, університетський репозитарій, значення відкритого доступу до електронного каталогу.

Ключові слова: бібліотека Ужгородського університету, онлайн-послуги, університетський репозитарій, електронний каталог, бібліотечні інновації.

Бібліотека Ужгородського університету – найбільша книгозбірня Закарпаття, історія якої сягає понад 70 років, йде в єдиному поступі з університетом. Період становлення університетської бібліотеки має свою унікальну специфіку, адже до середини 1945 року Закарпаття не мало власного освітнього закладу, який готував би фахівців з вищою освітою, саме тому країни мусили їхати по таку освіту здебільше в Європу.

19 липня 1945 року вважається днем створення Ужгородського університету і закріплений він Постановою Секретаріату Центрального Комітету Компартії Західної України та Народної Ради Закарпатської України. Радянська влада безапеляційно віддає в розпорядження університету всі безгосподарні бібліотечні фонди, з правом відбирати у

всіх наявних бібліотеках ті книги та рукописи, які необхідні для створення університетської бібліотеки. Укомплектування науковою літературою книгозбірні – стало її першочерговим завданням. Навіть сама Академія наук УРСР в той час надсилає підручники для закарпатських студентів. До новоствореної бібліотеки повернулись видання, вивезені раніше окупаційними військами із Закарпатської України і повернуті на українську землю. Повернуті книги були надруковані різними мовами: українською, російською, німецькою, польською та іншими. Велику допомогу у формуванні фондів надавали бібліотеки закладів вищої освіти міст Києва, Львова, Харкова, Дніпропетровська (нині – Дніпро) та інших міст держави, а також приватні особи.

Але особливо цінними виданнями поповнилась книгозбірня завдяки фондам бібліотеки та архіву, які належали Ужгородській капітулі, та книгам приватних осіб, які з примусових чи добровільних причин поповнили книжкові фонди університету. Як наслідок, отримавши деякі унікальні раритети, книгозбірня стала найкращою в Закарпатській Україні, адже тут волею долі були зібрані рідкісні стародруки, рукописи видатних діячів культури. Про інтенсивність формування говорить факт: вже до 1949 року бібліотека налічувала 160 000 примірників книг та часописів.

На цій ноті полишимо екскурс в історію, відстанню понад 70 років, і повернемося в сьогодення. Нині Ужгородський національний університет – один з найбільших університетів Карпатського регіону. Знаходиться він на схилах Карпат, у чудовому студентському місті Ужгород, найзахіднішому обласному центрі України. Університет, в порівнянні з маститими університетами України, молодий, і хоч заснований в 1945 році, але за невеликий проміжок часу гідно показав себе в науковому світі. В УжНУ сформувалися потужні наукові школи, відомі далеко за межами нашої країни. Належить наш виш до класичних університетів України і має найвищий – IV рівень акредитації.

В призмі 2019 року інформаційний потенціал ужнівської книгозбірні становить понад 1 млн 600 тисяч примірників, який за своїм складом повністю відповідає профілю університету і щорічно поповнюється на 10-14 тисяч нових документів. До послуг 15 тисяч користувачів-студентів, 2 тисяч науковців – більше 400 назв періодичних фахових видань, у т. ч. міжнародних.

За цільовим призначенням бібліотечний фонд включає в себе:

- наукові видання – 837680 пр.
- навчальні видання – 614657 пр.
- літературно-художні видання – 157011 пр.
- рідкісні та цінні документи – 21611 од. зб.
- неопубліковані документи – 773 од. зб.
- довідкові видання – 19112 пр.

Родзинкою фонду бібліотеки УжНУ, яким вона з гордістю пишається, є унікальні видання, що зберігаються в ньому, а саме 20-ма тисячами рідкісних рукописних книг та першодруків. У її фондах зберігаються книжкові пам'ятки виняткової цінності: рукописні книги, стародруки, а також рідкісні та цінні видання XIX-XX століть, які мають важливу наукову, історичну, культурну та духовну цінність. До прикладу, колекція інкунабул має 400-річну історію.

Особливою гордістю університетської бібліотеки є безцінна колекція рукописних книг, що містить 127 рукописів XV–XIX ст. Серед рукописів кириличного письма – 50 рукописів досить раннього періоду XV–XVI ст., які мають загальнонаціональне значення.

Якою ж політикою керується найзахідніша університетська бібліотека, у вікна якої можна бачити сусідню державу? Основою політики Наукової бібліотеки Ужгородського університету є інновації, саме вони рухають книгозбірню вперед, саме вони забезпечують нестримний інтерес до її фондів. Вимоги часу стали прерогативою завдання колективу – задоволення запитів своїх користувачів як в стінах книгозбірні, так і за її межами, у віртуальному просторі. А ще вміти працювати на упередження, передбачаючи запит, чи спонукати до нього.

Відверто кажучи, ми сміливо зізнаємось у своїх консервативних поглядах на бібліотечні стереотипи, які довелось зламати в свідомості колективу. Консерватизм став стопором, який відібрав час і дещо пригальмував бібліотечні можливості.

Наукова бібліотека Ужгородського університету впровадження інновацій розпочала у 2004 році. В той час комп'ютеризація для бібліотек вищих навчальних закладів була справою новою і дещо невідомою, хоча декотрі авторитетні книгозбірні сміливо її впроваджували. Дослухаючись до міністерських порад, Ужгородський університет придбав для своєї книгозбірні комп'ютерну програму “УФД/

Бібліотека”, але це не стало запорукою поступу і на початку процесу комп’ютеризації сприймалось бібліотекою скоріш як додаткове навантаження.

Зміна курсу стратегії розвитку бібліотеки випала на середину 2013 року. Ми віднайшли власну методику, яка на перший погляд суперечила основним вимогам професійної кваліфікації бібліотекарів. Цій методиці слід дати назву “всупереч вимогам”. Її основою стало навчання кожного бібліотекаря, без виключення на рівень підготовки, вміння освоювати комп’ютерну грамотність і основне – до всіх однакові вимоги без претензій на вік, рівень освіти, досвід роботи в бібліотеці і бажання вчитись.

За допомогою трирівневих тренінгів бібліотекарів розпочалась підготовка до масштабного впровадження електронної бібліотечної програми. Методика “навчають колеги” була найефективнішим способом для вікових працівників і опиралась на ділянки найактивнішого користування фондами, якими стали фонди читальних залів та фонди абонементів навчальної літератури. Вміти не лише здійснити електронний бібліографічний опис, а й приєднати відомості про видання до ряду електронних картотек, вміння створювати основні теми та підтеми, персональні картотеки, долучати видання ключових слів пошуку (також іноземною мовою), супроводжувати видання анотаціями, освоїти навички об’єднувати книгу і каталог дисциплін вивчення, вміти визначити книгозабезпеченність, провести будь-який пошук примірника і багатьом іншим складним операціям – від створення актів списання до вилучення з програми навчались всі бібліотекарі без винятків. Результат виявився неочікуваним – в бібліотеці з різною специфікою роботи в різних її підрозділах з’явився новий тип працівника – “універсальний бібліотекар з універсальним умінням працювати в електронній програмі”. Лише отримавши такі єдині для всіх правила, колектив у кількості 80 працівників взявся за роботу по включенню видань в єдиний електронний каталог, супроводу книг штрих-кодами. Виникало багато непередбачених ситуацій, однією з яких стала уніфікація кожного підручника, що мав статус безінвентарного і не міг претендувати на видачу.

Чотири насичені і клопітливі роки в житті книгозбірні: навчання персоналу, збільшення парку комп’ютерної техніки, якісний доступ до

Інтернету – і вже в 2017 році бібліотекою було повністю завершено об’єднання всіх філій та відділів єдиною бібліотечною мережею. Станом на кінець 2017 р. комп’ютеризовано 100% фонду навчальної літератури та остаточно переведено на автоматизовану книговидачу всі категорії читачів, в усіх підрозділах книгозбірні. Завдяки цьому відкрито електронний каталог Наукової бібліотеки УжНУ, створено електронну базу “Читач”.

Політика інновацій рухала колектив до нових методів роботи і одним з них стало створення електронного репозитарію УжНУ (<https://dspace.uzhnu.edu.ua>), як єдиного електронного архіву результатів науково-дослідної роботи, публікацій науковців, викладачів, аспірантів та студентів університету, дипломних і магістерських робіт студентів для їх централізованого зберігання та надання відкритого чи обмеженого доступу до них світовій академічній спільноті у режимі он-лайн. З огляду на масштабність проекту, бібліотекарі стали першими наповнювачами електронного сховища наукового доробку університету, хоча використали єдиний важіль дотримання авторського права. Станом на початок цього року 60% від загалу завантажень здійснено бібліотекою (13200 статей).

Розширенню інформаційних можливостей книгозбірні найбільше допомагає оновлений сайт бібліотеки, найголовніша функція якого – інформувати користувача та поширювати ресурси. Потужним електронним ресурсом власної генерації став новий бібліотечний сайт (<http://www.lib.uzhnu.edu.ua>), на якому представлена вся інформація про бібліотеку, її діяльність, послуги, зібрано багато корисної інформації як для студентів, науковців, так і для абітурієнтів.

Завдяки можливостям сайту введено новий бібліотечний сервіс “послуги он-лайн”, який представляє собою комплекс додаткових послуг, основою яких є задоволення сучасних запитів мобільним способом. Саме вони стали новинкою бібліотечного сервісу та отримали високу оцінку віртуальних користувачів. На сьогодні вони включають 13 підрубрик, а саме: “Електронне замовлення”, “Електронна доставка документа”, “Індексування за УДК”, “Заміна втраченої книги”, “Продовження терміну користування книгою”, “Віртуальна бібліографічна довідка”, “Тематичний підбір літератури”, “Редагування спис-

ків літератури”, “Перевірка на плагіат”, “Платні послуги”, “МБА”, “Замовлення приміщень”.

Та все ж першим кроком виконання основного завдання політики інновацій бібліотека вважає успішне відкриття вільного доступу до електронного каталогу бібліотеки університету через власний сайт. Пошукова система електронного каталогу зручна та чітка, це робить пошук привабливим і легким.

Наукова бібліотека Ужгородського університету спрямовує свою інноваційну політику в русло передових технологій, тому постійно шукає інноваційні рішення бібліотечних технологій, використовуючи в цьому різні методи, від ознайомлення в матеріалах фахових видань та інтернет-посилань до досвіду бібліотек-флагманів, в основному Харківського та Київського регіонів, за що безмежна вдячність методичному центру Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича, Науковій бібліотеці Національного університету “Києво-Могилянська академія”, Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Науковій бібліотеці Харківського національного медичного університету. Щира вдячність колегам, Ваш приклад надихає, а іноді стає вирішальним у нашому бібліотечному поступі.

До прикладу, введення в структуру бібліотеки Центру наукометрії та інформаційної підтримки освіти, який розпочав свою роботу з червня 2018 року для відслідковування наукової, наукометричної, бібліометричної, аналітичної та іншої діяльності науковців вишу, надає інформаційну підтримку науковим дослідженням. Метою діяльності Центру є проведення досліджень у галузі наукової комунікації, відкритого доступу, наукометрії та бібліометрії, поширення інформації про наукові дослідження в ДВНЗ “УжНУ” та підвищення їх результативності шляхом створення відповідної інфраструктури та інноваційних застосунків цифрової комунікації. Центр об’єднує в собі відділи: наукометричного аналізу, організації бібліотечно-інформаційного сервісу та інформаційних технологій і комп’ютерного забезпечення. Сьогодні можна впевнено констатувати про своєчасність створення та нагальність роботи Центру, який не лише акумулює наукометрику та бібліометрику, а виступає ініціатором проектів наказів щодо організації доєднання науковців УжНУ ORCID та Researcher ID, долучається

до виконання складних завдань вишу, до прикладу, наукометричної характеристики на підтвердження Ужгородським університетом статусу національного.

Вже нікого не здивують функції бібліотеки щодо тренінгів користування наукометричними електронними базами Web of Science та Scopus; або відкриття послуг “Електронне замовлення документа” чи “Електронна доставка документа” – сервісна послуга, яка надає можливість користувачам отримати електронні копії статей або фрагментів друкованих видань із фондів бібліотеки УжНУ, за допомогою мережі Інтернет. Сучасному користувачу подобається інтернет-комунікація з бібліотекою, тому тенденція до надання віртуальних послуг нею набирає обертів. До прикладу, візьмемо віртуальну рубрику “Електронні ресурси”. Підготовку до її наповнення та використання бібліотека започаткувала ще в попередні роки, та лише пересвідчившись у її актуальності, виокремила (розширила) в ній відповідні підрубрики: “Електронний каталог”, “Електронний репозитарій”, “Бази даних”, “Електронні ресурси УжНУ”. Доповненням рубрики стало посилання на сайт вишу під назвою “Електронне навчання”, яке вміщує значний комплекс навчальних дисциплін, курсів лекцій, методичних розробок та ін. Увесь спектр, необхідний студенту для навчання, можна отримати на сайті бібліотеки, а що може бути зручніше. Доповнимо приклад послугою “Тематичний підбір літератури”, який передбачає змогу замовити тематичний підбір літератури до статті, курсової, дипломної, дисертаційної та інших робіт; або послугою “Редагування списків літератури” – бібліотека УжНУ надає додаткову освітню послугу з редагування списків використаної літератури наукової публікації та списку посилань за ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, ДСТУ 8302:2015 та міжнародними стилями.

І ще зупинимось на одній послуді бібліотеки – “Перевірка на плагіат”, яка здійснює перевірку на виявлення збігів/ідентичності/схожості в текстах, завдяки передплаченим засобам сервісу перевірки на плагіат Unicheck.

Завдяки таким бібліотечним пропозиціям росте її статус як важливого структурного відділу вишу, так і важливого і коректного помічника для отримання знань.

Таким чином, наблизивши інноваційну модель бібліотечного сервісу, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету сміливо змінила стратегію свого розвитку саме завдяки правильній інноваційній політиці, бо саме впровадження нових інформаційних технологій в свою діяльність дозволяє книгозбірні автоматизувати всі зони її використання, як в її стінах, так і за їх межами. Саме вони перетворили її в сучасний інформаційно-культурний центр, не лише власного ВНЗ, а й в інформаційному світі загалом, бо завдяки інноваційним змінам обслуговування вона відповідає сучасним вимогам цифрового покоління користувачів.

ПОЛИТИКА ИННОВАЦИОННЫХ ВНЕДРЕНИЙ В РАБОТУ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

М. Н. Медведь

Аннотация

В статье исследуется политика инновационных внедрений в работу Научной библиотеки Ужгородского университета периода 2013–2019 годов. Особый акцент обращено на возможности сайта библиотеки и внедрение онлайн-услуг, университетский репозитарий, значение открытого доступа к электронному каталогу.

Ключевые слова: библиотека Ужгородского университета, онлайн-услуги, университетский репозитарий, электронный каталог, библиотечные инновации.

POLITICS OF INNOVATIVE IMPLEMENTATION IN THE WORK OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE UZHGOROD UNIVERSITY

M. Medved

Summary

The article studies the policy of innovative implementation in the work of the Uzhhorod University Scientific Library, from 2013 to 2019. Particular emphasis is placed on the capabilities of the library site, and the introduction of online services, university repository, the value of open access to the electronic catalog.

Key words: Uzhhorod University Scientific Library, online services, university repository, electronic catalog, library innovations.